

İLKÖĞRETİM (I. KADEME-BİRİNCİ SINIF) YAZI ÖĞRETİMİNDE TEMEL İLKELER

Öğr. Gör. Kazım ARTUT

ÇÜ Eğitim Fakültesi

İlköğretim Bölümü

01 330 Balcalı – ADANA / TÜRKİYE

kartut@cu.edu.tr

ÖZET

Yazı, bireyin duygu, düşünce ve estetik becerilerine olanak sağlayan önemli bir ifade aracıdır. Bireyin kişiliğinin bir göstergesi olan yazı öğretiminde öncelikli olarak amaca uygun ortamlar sağlanmalıdır.

Güzel yazı yazma alışkanlığı ve becerisi ilköğretimden itibaren öğrenciye planlı olarak kazandırılır. Bu beceri diğer derslerin başarısını da önemli ölçüde etkiler.

Yazı öğretimi sürecinde özellikle harflerin tanıtılması ve kavratılmasında doğadaki bazı varlıklarla ve günlük yaşamda sıkça kullanılan objelerle olan benzerliklerinin ilişkilendirilmesi etkili bir öğretim modeli olarak düşünülmektedir.

ABSTRACT

Writing is an important channel that provides to an individual the opportunity to express ones ideas, feelings and aesthetic skills. As an indicator of an individual's personality, in hand writing education priority must be given to creating an environment that serves the purpose.

The student is equipped with nice hand writing skills and the habit of it from the beginning of primary school in a planned fashion. This skill affects the success in other courses in an important manner as well.

In the process of hand writing education, especially in the introduction of letters and of their comprehension phase, it is believed that making connections between the characters and some objects in nature and objects that are in common use in day to day activities is an effective model of education.

GİRİŞ

İnsanlar yaşam boyu bilgiyi yaymak ve aktarmak ve sağlıklı iletişim için yazıya gereksinim duyarlar. Yazı konuşmaya göre duyguları ifade etmek için son derece etkili bir araçtır. Yazı ile düşünceleri kaydetmek, aktarmak ve bazı sorunları dile getirmek, çözüm aramak mümkündür. Tüm bu nitelikleriyle yazı, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte büyük bir aşama kaydetmiştir.

El yazıları (makine) daktilo-bilgisayar yazılarına göre yazanın kişiliği hakkında ipucu vermektedir. Sadece bu yönüyle güzel yazı yazmak önemli bir neden olabilir. Yazının okunurluluğundan farklı bir dili vardır. Yazı yazmak için, güzel görünen harfleri yan yana getirmekten daha fazlası gerekmektedir. Çünkü güzel yazı, insanları birbirinden farklı yapan yaşamsal bir anlatım şeklidir (Schade, 1990,s.14).

Günümüzde büyük bir hızla değişen teknolojik olanaklar, güçlü bir iletişim ve bilgi işlem ağının da gelişimine zemin hazırlamıştır. İletişimdeki gelişme ve değişkenlikler yazının işlevini de büyük ölçüde etkilemiştir. Elektronik yazı seçenekleri ve biçimleri görsel efektlerle zenginleştirilmiş, her geçen gün geniş bir tipografik uygulama alanı içinde etkin olmaya başlamıştır. Ancak bu gelişmeler temelinde el ile güzel yazı yazma teknik ve

yöntemlerini etkilemediği gibi kullanılan teknik araç-gereçlerin seçiminde de fazla bir seçenek oluşturmamıştır.

Günlük yaşamda kullanılan yazılar üzerinde sanatçılar tarafından yapılan; tarz ve yapı değişkenlikleri, çeşitli biçim ve karakter özellikleri güzel yazının doğmasına neden olmuştur. Yani gündelik yazının belirli ölçülerinin değişkenliklerinden kaynaklanan güzel yazı, kendi yapısına özgü kurallar bütünlüğü içinde gerçekleşir. Yazının önemli bir iletişim özelliğinin yanı sıra duygu, düşünce ve ifade aracı olması güzel yazının değeri ve anlamını haklı kılmaktadır. Dolayısıyla güzel yazı yazabilme arzusu bir çok insan için temel bir gereksinim haline dönüşebilmektedir.

Yazı öğrenimine ilişkin ilk eğilimler çocukta okul öncesinde başlar. Yazı yazmaya eğilim çeşitli sanatsal ve oyun etkinlikleriyle bazen içgüdüsel bir gereksinim sonucu ortaya çıkabilmektedir. Eğer çocuk eğitilmiş bir aileden geliyorsa veya kendinden büyük kardeşlerinin yazılarına tanık olabiliyorsa, okula başladığında yazının ne olduğu, ne işe yaradığı ve nerelerde kullanıldığı hakkında belirli bir anlayışa sahip olarak gelecektir. Dolayısıyla bu gruptaki çocukları yazı yazma eylemine karşı hazırlamak, onları motive etmek pek zor olmayacaktır.

Bazı anne-babalar ve öğretmenler “yazı yazmayı sonra öğrense de olur” düşüncesiyle çocukları yazma eyleminden önce okumaya yönlendirdikleri görülür. Bu son derece uygun olmayan bir yaklaşımdır. Zira çocuklarda yazı yazma arzusunun uyandırılmasına ilişkin hazırlıklar mümkün olduğu ölçüde okumaya başlamadan yapılmalıdır. Yazı öğretimi ile okuma öğretimi birbirini tamamlayan önemli unsurlardır. Bugünkü eğitim sistemimizde hemen hemen her iki etkinlik de aynı zamanda başlamaktadır.

Yazı Öğretiminde Hedefler

İlköğretimde, grafik sanatının en özel öğelerinden biri olan yazının yapı ve karakteri, görsel algılama ve estetik değerlere dayalı olarak öğrencilere teorik ve uygulamalı olarak öğretilir. İlköğretim 1.sınıfa gelen öğrenciler aile ortamlarından kopup, yeni bir çevreye uyum sağlamanın sorunlarını yaşamaktadırlar. Doğal olarak öğrencilerin büyük bir bölümünün gerekli fiziksel, bilişsel, duygusal yeterliliğe ve bazı temel beceri ve davranışları kazanamadıkları görülür. Onların bu özellikleri göz önüne alınarak öğretim sürecinde düzeylerine uygun planlamaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Hedef ve amaca uygun iyi organize edilmiş bir program hazırlayabilmek için her şeyden önce yazının genel anlamda çocuğun yaşamında oynadığı rolün iyi anlaşılması gerekir.

Yazı sadece bir öğretim tekniği değil, öğrencinin kişisel tarzını, üstün estetik beğenisini oluşturan, geliştiren önemli bir sanat dalıdır. Yazı bu anlamda teknikten çok daha öte bir şeydir, kişiliğin göstergesidir. Öğrencinin kişiliğinin olgunlaşmasında etkili süreçtir. Onların ilgisini uyandıracak, olgunluk derecelerine, düşünsel ilgi ve zihinsel algılama düzeylerine ve gereksinimlerine yanıt verecek, daha işlek daha seri ve hızlı yazı yazmaya uygun programlar geliştirilmelidir (Artut, K., Demir, H. 2003,s.13).

Yazı önemsiz bir ders gibi görülebilir. Bireyin zihinsel eğitimi bakımından eğitim değeri zayıf gibi düşünülebilir. Bununla beraber, yazı gerek çocuğun, gerekse yetişkinin duygu ve düşüncelerini, becerilerini ifade edebilecek duruma getirebilen en gerekli bir araçtır. Eğer bu ifade aracının değerine önem veriliyorsa, ortada bir yazı sorununun var olduğunu anlarız. Bu şöyle açıklanabilir; “çocuğa veya yetişkine verilecek yazı öğretimine ilişkin aşamalar onların cesaretini kırarak şekilde olmadan, düşüncelerini ifade etme arzularına cevap veren araç ve ortamları nasıl oluşturmalı?” Bu ders eğer bu açıdan tartışılırsa-algılanırsa, yazı artık bize ikinci derecede bir öğretim gibi değil, bilakis yazı dilinin diğerleri kadar önemli, bir parçası gibi görünecektir (Gray, 1964,s.2).

Başlangıçta öğrenciler tarafından önemsiz ve sıkıcı olarak algılanabilen yazı etkinlikleri özellikle beden eğitimi, resim ve müzik dersleri gibi pek çekici bir etkinlik olarak görülmez. Bu durumda öğretmen, onlara yazı dersinde edinilen bilgi ve deneyimleri günlük yaşamı ve hayatı anlamlı kılacak önemli bir faktör olduğunu örneklerle açıklaması gerekir. Örneğin, insanlar arasında önemli bir iletişim aracı olduğunu, güzel yazı ile toplum içinde ayrıcalıklı bir yeri olabileceğini, edinilen bilgi ve deneyimlerini diğer derslerin ifadesinde yararlı olabileceğini, pratik yaşamda; mektup, davetiye, basit afiş tasarımları, doğum günü, bayram ve diğer özel günlere yönelik uygulama alanlarında kullanabilecekleri anlatılabilir.

Yazma eylemi sürecinde edinilen davranışlar ve tarz, ancak ilköğretim birinci sınıftan itibaren gerçekleşebilir. Bu anlamda okul, en etkili ve en verimli ortamlardan biridir.

Bu konuya ilişkin farklı öğretim yöntem ve tekniklerin kullanılması bir araç olarak görülebilir. Tercih edilen yöntem ve tekniklere ilişkin başarı, öğretmenin bilgi ve becerisi ile yakından ilgilidir. Öğretmen tarafından iyi planlanmış programlar özveri ve sabırla çocuğa kazandırılan güzel yazı yazma zevki ve alışkanlıkların kalıcı olmasını sağlar. Aksi takdirde başlangıçta yapılan bir hata kalıcı olabileceği gibi, başka bir öğretmen tarafından fark edilinceye kadar sürebilir.

Yazı Öğretimine Ön Hazırlık ve Öğretmen Yaklaşımı

Yazı öğretiminin planlanmasında öğrencilerin genel gelişim düzeyleri esas alınmalıdır. Sınıflarda farklı sosyoekonomik ve kültürel düzeylere sahip, farklı çevrelerden gelen öğrencilerin olabileceği ve öğretim sürecinde bunların anlama, algı, duyuşsal, beceri ve kavrama yetilerinde farklılıkların görülebileceği düşünülmelidir. Nitekim; öğretim sürecinde, öğretmen ve öğrenci arasında etkileşim ve iletişim açısından beklenmedik durumlar ortaya çıkabilir. Bu durumda öğretmen; kendi deneyimlerine dayanarak, bilgi, beceri ve yaratıcılığını kullanmak durumundadır.

Yazı öğretimi etkinliklerinin planlı, programlı, anlam ve amaca uygun, zevkli bir ortamda gerçekleşmesi öğretmenin alan bilgisi ile yakından ilgilidir. Öğretmen, etkinlik sürecinde seçilecek harf veya sözcükleri öğrencinin yaşantısıyla ilişkili hale getirecek modeller halinde düşünmelidir. Kavratılacak harflerin örnekleri anatomik yapılarına uygun olmalı, öğrencinin; harfleri kavrama güçlüğü çekebileceği başka harflerle karıştırabileceği uzantı ve ekler üzerinde durmasında yarar vardır.

Harf yapılarının belirli büyüklükte olması, gözü yormaması gerekmektedir. Ayrıca koşullar el verdiği ölçüde etkinliğin özüne uygun oyunlaştırma ve drama'dan yararlanarak öğretmenin daha etkin ve kalıcı hale getirilmesinde anlamlı olabilir.

Yazma öğretimine hangi tür harflerle (dik temel veya eğik) başlanması gerektiği araştırmacılar arasında tartışmalı bir konudur. Yazı öğretimine dik temel harflerle başlamanın mı, yoksa eğik harflerle başlamanın mı okuma üzerinde daha etkili olacağı konusundaki araştırmalar kesin sonuçlar ortaya koymaktan uzaktır. Dik temel harflerle yazılan yazıların daha okunaklı, eğik harflerle yazmanın da daha hızlı olduğunu bazı araştırmacılar ortaya koymuştur. Ancak Graham, Berninger ve Weintraub tarafından 4-9. sınıflar düzeyinde 600 öğrenci üzerinde yapılan güncel bir araştırmaya göre okunabilirlik ve hız açısından, dik temel harfler veya eğik harflerle okuma yazmaya başlama arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Hatta her iki yazı türünü (dik ve eğik) birlikte kullananların daha hızlı, bazen de daha okunaklı yazdıkları ortaya konulmuştur (Akyol, 2000,s.146).

Ayrıca dik temel yazının eğik-işlek yazı kadar okunaklı olup olmadığını tespit etmek amacıyla elimizde henüz bilimsel bir veri yoktur. Anlaşılan şu ki; her iki yazıya da aynı şekilde alışkın olan bireylerin dik temel veya eğik el yazısını da kullanabildikleri görülebilmektedir.

Çocuklar ilköğretim okulunun 1. sınıfına geldiklerinde yazı yazmayı öğrenecek gelişim düzeyine ulaşırlar. Yazıyı belli bir hızla yazabilmek, satıra dizmek, uygun büyüklükte yazabilmek küçük kasların gelişimi ve kontrolünün kazanılmasıyla ilişkilidir. Ancak, bu yaş döneminde çocukların küçük kasları gelişim süreci içinde bulunduğundan gereğinden fazla yazı çalışması yaptırmak onlarda yorgunluk belirtilerinin ortaya çıkmasına, gerginliğe ve isteksizliğe neden olur. Bu durum çocukların bozuk yazı yazmalarının nedenleri arasında gösterilmektedir (Çelenk, 2003,s.10).

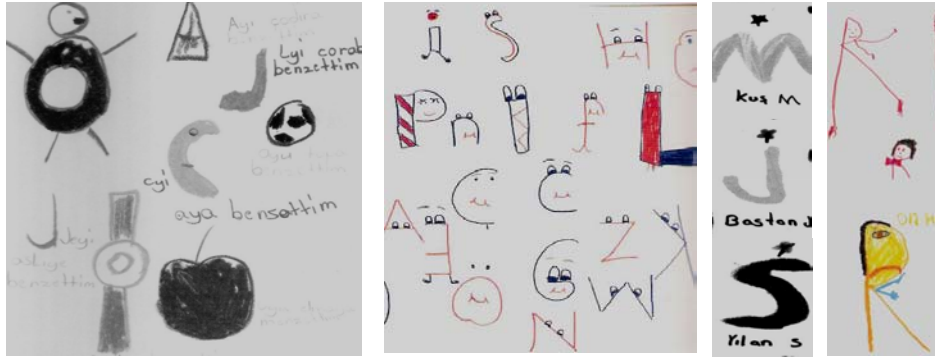
Ancak ilköğretim birinci sınıfa yeni başlayan öğrencilerin bir bölümü okuma ve yazmaya başlamak için gerekli fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal olgunluğa henüz erişememiş ve bazı ön becerilerden yoksun olabilirler. Yazı öğretiminin başlangıcında alışkanlıkların doğru kazandırılması çok önemlidir. Bu alışkanlıklar ilk aşamada çizgi çalışmalarlarıyla gerçekleştirilebilir.

Başlangıçta kurşun kalem kullanılır, ilerleyen zamanlarda renkli kalemlerle uygulamalar daha çekici hale getirilebilir.

Yazı öğretiminde çizim işlemine başlamadan önce öğrencilere dağıtılan ince ağaç çöplerin (özellikle bu amaç için hazırlanmış) kullanımında bazen sorunlar yaşanmaktadır. Çünkü, öğrenci önceden kavradığı, algıladığı (özellikle elips ve yuvarlak yapıları olan harfler) harflerin biçimlerini çöplerle oluşturmada güçlük çekebilmektedir. Örneğin, çöplerle tasarlanan “ S ” harfi “ 5 ” rakamına benzemektedir.

Harf yapılarına, yönlerine ilişkin beceri kazanabilmelerine yönelik, bu amaç için tasarlanmış oyun hamurları ve kum havuzları son derece yararlıdır.

Harflerin anatomik yapılarına ilişkin ilk çizimler çocuğun günlük yaşamında yabancı olmayan, tanınan varlıklar ve objelere benzetilerek gerçekleştirilebilir. Örneğin, bir “ A ” harfi için bir çadır veya ayağı açık bir pergel, “ B ” harfi için gözlük, “ E ” harfi için tarak, “ F ” harfi için kırık tarak, “ M ” harfi için kuş, “ S ” harfi için yılan, “ U ” harfi için boş bir bardak, “ O ” harfi için top veya simit, “ H ” harfi için merdiven, “ J ” harfi için ters duran baston veya şemsiye sapı, “ T ” harfi için bir telefon direği, “ V ” harfi için dondurma külahı, “ Y ” harfi için de çatal veya sapan benzetmelerinden yola çıkılabilir. Ayrıca bazı artık materyallerin kullanılması ve günlük yaşantılardan örneklerle harflerin yapıları oyunlaştırılarak, yine doğadaki bazı varlıklarla ve günlük yaşamda sıkça kullanılan objelerle ilişkilendirilerek öğretilebilir (Artut, K., Demir, H. 2003,s.20).

Resimler: (Türe, 1998, s.34).

Yazı etkinliklerinde öğrencilere; trajik, komik, sempatik işaret ve uygun eklemelerle duygusal etkiler verilerek bazı sanatsal uygulamalar yaptırılabilir. Bu uygulamalarda (kuş, baston, yılan, gözlük gibi kavramları betimleyen) günlük yaşantılara ilişkin bazı varlıkların şekillerinin hangi harflere benzedikleri sorularak harfleri tanımları pekiştirilir.

Vygotsky'e göre (1978) yazma çabası çoğunlukla objeleri temsil eden resimleri çizmeyi takip eder. Yazmanın "ikinci sıra" sembol sistemi olduğu, harflerin söylenen sözcüğü, sözcüğün de objeyi ifade ettiğini söyler. Bu anlamda çizimler, "ilk sırayı" oluşturan sembollerdir. Böyle bir sembolik bağ açık olarak gösterir ki; yazmak çizmekten sonra gelişir ve yazmak dili temsil eden özel bir çizimdir. Çocuklar yazma deneyimini kendi kendilerine (ya da başkalarının onlara) okuyarak yaparken yazma eyleminin bir sayfa üzerine belirli bir düzende, belirli şekillerde dizilmiş olduğunu görürler (Meadows, 1994,s.175).

Büyük harfler çocuk tarafından tanındıktan sonra küçük harfler gösterilir. Büyük ve küçük harfler birbirleriyle ilişkilendirilir. Küçük harflerin, küçük değişkenliklerle büyük harflerin küçüğü olduğu ve büyük harflerle aynı işlevi gördüğü vurgulanır.

Harflerin temel karakteristik özellikleri kavranıp uygulandıktan sonra rakamların ve yazı arasında yer alan bazı noktalama işaretlerinin yazılışları nerelerde kullanıldıkları basit, gündelik örneklerle gösterilir.

Derse ilişkin alıştırmalar ne kadar sık yapılırsa konunun daha iyi anlaşılmasına, deneyimli olunmasına olanak sağlar. Ancak bu alıştırmalar sıkıcı, rutin tekrarlar şeklinde değil, amaca uygun farklı teknik ve yaratıcı etkinlikler şeklinde gerçekleştirilmelidir. Tekrarlarda uygun eleştiri ve uyarılar mutlaka yapılmalıdır.

Yazma Eylemi ve Karşılaşılabilecek Olası Sorunlar ve Öneriler

Öğretmen, uygulama sürecinde öğrencilerin genel gelişim düzeyleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Özellikle görme sorunu olan öğrenciler ön sıralara yerleştirilmelidir. Solak öğrenciler kollarını rahat hareket ettirebilmeleri için sıraların sol taraflarına oturtulmalıdır ve sağ elle yazmaları konusunda baskılardan kaçınılmalıdır.

Diskrafi yani yazma bozukluğu olan öğrenciler birinci sınıfta yazmayı öğrenmede zorlanırlar ve gecikirler. Bazı harf, sayı ve sözcükleri ters yazar ya da karıştırırlar (çok-koç, ev-ve, soba-sopa, b-d, m-n, 2-5, d-t gibi). Yazarken bazı harfleri, heceleri atlar ya da harf-hece ekler, sınıf düzeyine göre yazım ve noktalama hataları yaparlar; küçük-büyük harf, noktalama, hece bölme hataları yapar; yazarken sözcükler arasında hiç boşluk bırakmaz ya da bir sözcüğü iki-üç parçaya bölerek yazar (ka lem, yapa bil mektedir gibi). Yazma becerisi yaşlarına oranla el yazıları okunaksız ve çirkindir, yavaş yavaş yazarlar, tahtadaki yazıları defterlerine çekerken ya da öğretmenin okuduğunu defterine yazarken zorlanırlar (Erman, 2002, s.9).

Yazma eyleminde öğrenciye kazandırılacak temel davranışların başında öncelikli olarak; okunaklılık, hızlılık, akıcılık, süreklilik, ve estetik gelir. Bu anlamda konuya ilişkin temel yaklaşım ve öneriler aşağıda verilmiştir. Buna göre:

- Yazı yazma sürecinde rahat ve dik oturma şekli kazandırılmalıdır. Kalem yumuşak (B serisi 2 veya 3) cinsten olmalıdır. Özellikle çizgi alıştırmalarına ilgi çekmek ve motive etmek amacıyla renkli kuru kalemler de kullanılabilir. Defterlerin öncelikle sıranın üzerine gereği gibi yerleştirmeleri sağlanmalıdır. Göz ile defter arasındaki mesafe 25-30 cm. civarında olmalı, çalışma sırasında defterin üzerine kapanarak yazan öğrenciler sık sık kontrol edilerek doğru davranışlar kazandırılmasına yönelik uyarılarda bulunulmalıdır. Defterler, öğrencilerin rahat

yazabilecekleri şekilde hafif yan tutabilir, alt satırlara ve diğer sayfalara geçildikçe defter, yukarı, aşağı, sağa ve sola kaydırılarak uyarlama yapılır.

- Yazı öğretimi okuma yazma ile birlikte yürütülür. Önce okumayı öğrenip sonra yazma çabası içine girilmemelidir.
- Birinci sınıfta yazı programında belirlenen (ilgili MEB müfredatı) yazı örneklerine uygun olarak önce büyük, sonra küçük temel harflerin tanıtılmasına yer verilmelidir.
- Yazı öğretimine yönelik uygulamalarda, oyunlaştırma ve drama'dan yararlanmak amaca yönelik öğrenmenin daha etkin ve kalıcı hale getirilmesinde anlamlı olabilir.
- Harflerin yazılış biçimi, yönü ve bir satırda kapladıkları alanları, büyük harflerin küçük harflerle olan ilişkileri üzerinde özellikle durulmalıdır.
- Rakamlar ve noktalama işaretleri tanıtılır, kullanım alanları üzerinde açıklama ve uygulamalar yaptırılır. Tüm harf, rakam ve noktalama işaretlerinden sonra kelime ve cümlelerden oluşan uygulamalar yaptırılır. Kelime ve cümlelerin uygulamalarında, uygun kelime ve satır aralıklarına özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akyol, Hayati. (2000). *Yazı Öğretimi*. Milli Eğitim Dergisi Süreli Yayınlar Dizisi. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Artut, K., Demir, H. (2003). *Güzel Yazı Teknikleri ve Öğretimi*, s. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Çelenk, Süleyman.(2003). *İlkokuma – Yazma Programı ve Öğretimi*, s.10. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Erman, Özlem. (2002). *Disleksi*. Çoluk Çocuk. Aylık Anne Baba Eğitimi Dergisi, sayı: 17, s. 9 KÖK Yayıncılık, Ankara.
- Gray, William. (1964). *Okuma ve Yazma Öğretimi*, çev: Nejat Yüzbaşıoğulları, s.260, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Meadows, Sara. (1994). *The Development of Writing*, p.175. The Open University, London, Routledge, UK.
- Schade, V. Ingrid. (1990). *Kalligraphie. Gestalten mit Schrift*. Falken, Hamburg, Deutschland.
- Türe, Fatma. (1998). *Çocukların Gözüyle Harfler*. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, s.4, Mas Matbaacılık, İstanbul.